

STM 1978:2

Slutrepliker om musikens mening

Av Lars Bergström och Ingmar Bengtsson

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författarna.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Replik om musikens mening

STM:s redaktion accepterar numera endast korta inlägg i debatten om musikens mening. Jag skall därför helt bortse från de vantolkningar, missförstånd, näsknäppar och dåliga argument som jag tycker mig finna i Ingmar Bengtssons svar (1978: 1) på mitt tidigare inlägg (1977: 2). I stället skall jag försöka vara mer konstruktiv och gå rakt på det som jag uppfattar som det viktigaste i hans replik: hans försök att explikera vad han avser med "mening" i musik.

Han säger att han fattar "mening" som en term för "vad det gäller att förstå". Men när man hör ett musikstycke kan man antagligen förstå *mer* än det som ingår i styckets eventuella mening. Man kan t.ex. förstå att stycket är svårspelat, eller att dess strukturella egenart delvis beror på vissa händelser i tonsättarens liv. Bengtsson skulle nog hålla med om att det man då har förstått *inte* tillhör styckets mening (jfr hans Musikvetenskap, s. 270). Han skulle väl därför säga att även om man kan *förstå* detta, så ingår det inte i det som det *gäller* att förstå. Troligen omfattar det senare endast det som man måste förstå för att förstå stycket. Tanken skulle alltså vara att man kan förstå ett stycke utan att förstå allt det som kan förstås *om* det, t.ex. att det är svårspelat.

Vad är det då som det gäller att förstå för att förstå ett musikstycke? Antagligen dess mening! Och vilken är då den? Jo, det som man måste förstå för att förstå stycket! Och så vidare... Finns det något sätt att komma ur denna cirkel? Ja, jag tycker mig faktiskt kunna hitta *ett* sådant sätt i Bengtssons svar. Ty i det första steget av sin explikation hänvisar han till Dufrenne, som för sin del säger att meningen är det som stycket utsäger ("it is what the musical object says"). Detta överensstämmer också med Bengtssons referens till Sven-Erik Bäck som en företrädare för åsikten att musik har mening, ty Bäck hävdar enligt Bengtsson just att "ett stycke musik kan utsäga något" om något (t.ex. om känslor eller tankar). Man kan därför anta att det han anser att man måste förstå för att förstå ett musikstycke är *det som stycket utsäger*, och att detta alltså är styckets *mening*.

(Det andra steget i Bengtssons explikation ökar knappast läsarens förståelse av vad han menar med "mening". Kontentan av detta andra steg tycks snarast vara att musikens mening — enligt ovanstående tolkning: det som musikstycken utsäger — skiftar alltefter olika omständigheter.)

Bengtssons explikation av meningsbegreppet är klagörande (om jag fattat den rätt). Ty den visar bl.a. att förekomsten av det han tidigare kallat "meningsbärande moment" ingalunda garanterar att musik har mening. Exempelvis kan man ju inte av det faktum att ett musikstycke "låter stolt eller sorgset", eller att det har en sorgsen karaktär, dra slutsatsen att det dessutom *utsäger* något. (Detta följer inte ens ur antagandet att stycket symboliserar eller betecknar eller föreställer något!) Det verkar alltså som om Bengtssons meningsbegrepp inte alls är så svagt som vissa av hans tidigare uttalanden antyder. Det är tvärtom uppseendeväckande starkt, och i alla händelser alldeles tillräckligt starkt för att hans tes att musik har mening verkligen skall bli kontroversiell och oförenlig med de formalistiska uppfattningar som framförts av t.ex. Hanslick. Detta är enligt min

uppfattning en förtjänst — inte därför att jag anser att oenighet i och för sig är något önskvärt, utan därför att jag hela tiden har utgått ifrån att Bengtsson själv menar att hans tes strider mot den formalistiska doktrinen.

En annan sak är att jag har svårt att tro att musikstycken (instrumentalmusik) i allmänhet *har* någon mening i vad som nu förefaller vara Bengtssons mening: jag har svårt att tro att de verkligen *utsäger* något. Men Bengtsson skulle kanske svara att detta beror på min "musikaliska oerfarenhet", eller helt enkelt på dålig uppfattningsförmåga. Kanske är det så (trots att jag nu i snart trettio år har ägnat en relativt stor del av min tid åt musiklyssnande och aktivt musikutövande inom flera olika genrer).

Lars Bergström

Slutreplik på replik

Jag har givits tillfälle att avge en slutreplik. Den kan bli kort.

Vad någon kan *begripa* av — eller högst subjektivt råkar *tycka* om — ett musikstyckes svårspelhet har föga eller intet att skaffa med förståelsen av stycket, ej ens med förståelsen av hur en viss spelteknisk komplikationsgrad, eventuellt av virtuos art, fungerar som moment i verket såsom meddelande. Inget står att vinna genom att blanda ihop dessa aspekter. Samma distinktion låter sig utföras vad samband mellan liv och verk beträffar.

Naturligtvis har jag markerat distansering från "den formalistiska doktrinen"! Framför allt från denna som något "allenasaliggörande".

Det är inte nödvändigtvis fråga om en enkel antites. I många fall av sådan instrumentalmusik, som Bergström främst haft i åtanke, är den musikaliska meningen otvivelaktigt till väsentlig del av rent inommusikalisk natur. Denna omständighet innebär ingalunda att utsägandet behöver vara förtunnat nästintill obefintlighet. En helt annan sak är att det i sådana fall kunde göras gällande, att relativt litet av vikt går förlorat vid tillämpning enbart av sagda doktrin. (Göras gällande: vad som därvid faktiskt kan gå förlorat ligger ju totalt utanför doktrinens domvärjo; den varken kan eller vill veta, än mindre avgöra något därom.)

Alldeles pragmatiskt ser jag mycket väl att det finns åtskillig västerländsk instrumentalmusik, om vilken viktiga ting, stundom kanske de viktigaste, låter sig sägas med utgångspunkt blott från doktrinen ifråga. Vad jag inte kan finna acceptabelt är att man under återopande av sådana fall måste känna sig tvingad att ensidigt fastna i formalismdoktrinen. Därmed principiellt placerande väsentliga menings- och utsago-dimensioner i blinda fläcken och avskärmande sig från en hel värld av tolkningsuppgifter och fruktbara tolkningsmöjligheter.

Ingmar Bengtsson